

PANIEŃSTWO (129) *sb n*

a, e oraz o jasne (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

sg *N* panieństwo (18). ◇ *G* panieństwa (49). ◇ *D* panieństwu (2). ◇ *A* panieństwo (28). ◇ *I* panieństw(e)m (4). ◇ *L* panieństwie (27). ◇ *V* panieństwo (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Dziewictwo, nienaruszoność płciowa; virginitas Miech, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, Cn (123) :*

a. *Dotyczy kobiet lub obu płci (112) :* Iak flońce fkla niekazij gdy promienie puffcżą/ tako boskie rodzenijé panieństwa nieruffá *OpecŻyw* 17v; *PatKaz III* 101, 129v; A nákoniec byłyby tym obyztáiem zbáwione dziewice żydowfkie y Tureckie/ ktorých wiele w pánieńftwie vmiera/ á wždy przedlie do pieklá idą. *KrowObr* 139v, 147v, 228v *marg*, *Ss4v*; *Mącz* 499a; *KuczbKat* 140; *WujJud* 24; *SkarJedn* 303; Pohánicy leplzymi byli przyiaćioły dziewiřtwu niřzli ći zápamiętáli Heretycy. Bo rozumieli iřz w pánieńftwie wdźięcznieyřza y czyřtřza y pilnieyřza iest Bogu řlufzbá. *SkarŻyw* 71; Oboiá rzecz wtobie zgodę náłázłá/ ktora wřadney inney pořpołu řtać niemogłá: to iest máćierzynftwo z pánieńftwem. *SkarŻyw* 112, 227, 445, 457; *ArtKanc* A5v; *Calep* 1128a; *LatHar* 149, 154, 476, 501, 516; iřz pánieńftwo ma w łobie Bogu miłá czyřtořć y řwiátoqliwořć ták duřze iáko y ćiáłá/ iáka w małżeńftwie być nie moře. *WujNT* 596, 80, 238, 486, Aaaaa 3v [2 r.]; *SkarKaz* 581a.

panieństwo czyje [w tym: pron poss (24), G sb i pron (9)] (33): Tatz iest ona panna ofobné czyřtořci/ ktoré panieńftwo bylo bogu przyiemno. *OpecŻyw* 182v, 2v, 181, 184v; *PatKaz III* 129, 154; [*Wanda*] bogom lie w panienftwie řwim ofiaruiąc w rzekę wřzkociła *MiechGlab* 41; *LibMal* 1544/85; *Leop Eccli* 42/10; *BielKron* 24v, 49, 135; *Mącz* 1a; *HistRzym* 21; o kthorey [*Mariř*] Proroctwá były/ iřz záwřdy miáłá záchowáć pánieńftwo řwoie *RejPos* 43v, 43v, 80; *CzechRozm* 130v; pořwięćił Pánienftwo Domicille Chryřtuřowi/ iemu iá zá oblubieńcę oddáiąc. *SkarŻyw* 435, 69 [2 r.]; *LatHar* 149 [2 r.], 399 *marg*, 455, 477, 480, 496; iáko y drugi Ioseph był řtrořem y řwiádkiem pánieńftwá Márieıy *WujNT* 293, 5, 195, 416; *SiebRozmyřl* [M2].

W przeciwstawieniu: »panieńftwo ... małżeńftwo« (4): iřz czyřtořć y pányeńftwo nye ma wyęřtřsey zařlugi v Bogá niř małżeńftwo *KromRozm I* F3; Pátrřz iřz pánieńftwo płodnieyřze iest dáleko niřzli małżeńftwo. *SkarŻyw* 180; *WujNT* 596, Aaaaa 3v.

W formule zakłęcia (1): [*Ogniu*] Czofz zawzyal czofz ochinal, wymyą oycza etc. abi nyezázkodziel yako pannye Marieıy panyenftwo yey nyezázkodzilo. *LibMal* 1544/85.

Zwroty: »mężowi panieńftwo oddáć« (1): Tobie ktorař przed cztermi láty řlubowáłá řlub małżeńfki/ mężowi Pánienftwo oddáłá *ZbylPrzyg* Bv.

»poszkaradzić panieńftwo« (1): Iádác z nią pořzkáradził pánieńftwo ieıy *BielKron* 49.

»panieńftwo (po)řlubić; panieńftwa řlub« [*श्यक змиenny*] (2;2): PANNŌ napirwřzym pánieńftwá řlubem řwiátu wyřoce zálecona/ mo[dl się za nami] *LatHar* 501; Abowiem řyn Boży [...] z tákieıy pánnıy [*narodzić się raczył*]/ ktoraby pánną byłá nie do czářu tylko/ ále wiecznie pánną: [...] řwe pánieńftwo Bogu pořlubiwřzy *WujNT* 195, 194, 227.

»panieńftwo [*komu*] przedawáć« (1): Wenery ku chwale/ dzyewecřki řłali ná wyřep morřki gdyıe gořcie ieřdzáli/ á tám řwoie pánieńftwo gořciom zá řrebro y złoto przedawáły *BielKron* 24v.

»o panieńftwo przyprawiać« (2): Depudico – Opanienftwo przyprowiam, gwáłcę. *Calep* 309b, 316a.

»(s)tracić (a. utracić) panieństwo; utrata panieństwa« [szyk zmienny] (10;3): *PatKaz III* 130; *FalZiol I* 148c; A me pudica est. Z łtroney moyey pánieńtwa łwego nie vtráciłá/ nie náruřzyłá. *Mqcz* 1a; ábo ná ták zacnym Syná mego małżeńtwe przełtań: ábo dla vtráty pánieńtwa w ktorym się ták kochałz/ ná łłużbę boginiey Wełty [...] ná wieki oddána być małz. *SkarŻyw* 68, 69, 341 [2 r.]; Pánná święta y czyłta/ porodziłá nam Kryłtá/ nie łtráciłá pánieńtwa. *ArtKanc* B4 [*idem* (4)] B4 [2 r.], B4v [2 r.]; Modlitwá S. Anzelmá/ tym łłużáca/ ktorzy pánieńtwa márnie łtráćili *LatHar* 741.

»w panieństwie trwáć, żyć« (2:1): *SkarŻyw* 139, 311; Tákże też w nowym Zakonie mamy/ ktorzy w pánieńtwe z młodych lat łwoich áż do łmierći trwáli. Iáko błogółáwiona dziewicá Pánná Mária/ Ian Chrzćiciel/ [...] *WerKaz* 293.

»uszczerbić panieństwa« (1): Po twym porodzeniu Pánno/ nie vřzczerbiłás pánieńtwa łwego. *LatHar* 480.

»panieństwo (za)chować, chowájáca; w panieństwie zachować się, zachowana; [kogo] w panieństwie zachować; chowanie panieństwa« [szyk zmienny] (4;1;1;1;1): *PatKaz II* 34v; *KromRozm I* D; Bo ł. Páweł ták mowi: Ze kto da corkę zá muž nie grzełzy/ dobrze czyni: ále kto nie da (á onę w pánieńtwe záchowa) lepiej czyni. *WujJud* 209v; nietylo łie do chowánia pánieńtwa młodzińcy y panny wołkiem práwie rzucili/ ále y ći co żony iuż mieli/ wátpili/ [...] iełli mieć znim [*lege*: z nimi] łpołączność [!] mieli. *SkarŻyw* A5v; Pátrzyłá ná łmierć iego łiołtrá tego Móryámná/ pánieńtwa od młodołci chowáiąca. *SkarŻyw* 385, 70; *WerKaz* 294; *LatHar* 462; *WujNT* 595.

»w, przy panieństwie zosta(wa)ć« (1:1): *OpecŻyw* 17v; Tego [*tj. Jezusa*] gdy miłuię czyłtá/ gdy łię go dotykam/ dziewicá ieltem: gdy go zá mężá mam/ przy pánieńtwe zołtáię. *SkarŻyw* 68.

Wyrażenia: »panieństwo czyste« (1): *LatHar* 150 *cf W* *przen*.

»naruszenie, odjęcie, ubliżenie panieństwa« (2:1:1): ále łie [*rodzicom potrzeba*] záraz pilnie o to łtáráć/ [...] áby ku náruřzeniu pánieńtwa ktorey nie przyłżło *CzechRozm* 131, 130v; Gdy od Litewłkiego Wołká poimána byłá/ á ieden iá iuż ná odjęćie Pánieńtwa prowadził: prołiłá łię pilnie/ áby iey czyłtołć vczćił *SkarŻyw* 162, 69.

»panieństwo nienaruszone; nienaruszona w panieństwie« [szyk 2:2] (3;1): Ale panna Mariá byla nienaruřłona w łwym pánieńtwe *OpecŻyw* 181; Tám Bogu vřtápiłó práwo przyrodzone/ Pánnie zołtáłó pánieńtwa nienaruřłone *ArtKanc* A4; *LatHar* 399, 477.

»spługawiona w panieństwie« (1): czuyność iego [*ojca*] [...] odeymuie mu łen/ [...] áby [*córka*] kiedy niebyłá łpługáwioná w pánieńtwe łwoym [*ne quando polluat in virginitate sua*]/ á w domu oycá łwe⁸⁰ by niebyłá náleżioná brzemienná *Leop Eccli* 42/10.

Szeregi. »czystość i (a) panieństwo« [szyk 2:1] (3): iź głupya rzecz/ y przeciwna łlowu Bożemu/ á człowyełkowi nyemożna/ czyłtołć y pányeńtwa chowáć. *KromRozm I* D3, F3; *WerKaz* 294.

»niewinność, (a) panieństwo« (2): *RejPos* 80; Bo iáko Ezau nie mołż znowu nábyć dziełictwá raz vtráconego: ták grzełzácy nie moze znowu dołtáć niewinnołci/ pánieńtwa/ y podobnych rzeczy. *WujNT* 780.

»panieństwo i wdowstwo« (1): [*Ze spisu rzeczy*] Pánieńtwa y wdowłtwa 596.b [*Cf* iź ł. Wáwrzyniec/ [...] vkazał pánienki iáko drogie kámienie/ y wdowy iáko złoto 596b] *SkarKaz* Oooo2a.

»wstyd i panieństwo« (1): [kościół odszczepieńców] wstyd także wstyd i panieństwo ganią *WujJud* 133v.

W przeni (6) : jako mouy Anselmus panieństwo yeft fyofthra anyelka czełcz cznot {a} lzmyercz grzechom *PatKaz III* 129v; kogom ia wlpomniał [...] iuz nie łalkawego oblubieńcá pánieńtwa mego/ ále łtráfzliwego łędźiego plugáłtwa mego. *LatHar* 149; dobrowołnieš [!] fię/ ále mizernie łpušciłá z wyłokošci pánieńtwa czyłtego/ w przepášć nierządu łmrodliwego. *LatHar* 150, 496; A on wieniec niezwiędy/ pánieńtwa łwoięgo/ Niešćie zá vpominki/ przed królá wáłzęgo. *SiebRozmyśl* [M2]; PAnieńtwa kwiátek tu leży łchowány/ Twá łkwápná šmierci ręká rozerwany *SzarzRyt* Dv.

Przeni: Czystość, niewinność duchowa, bezgrzeszność (1) :

Zwrot: »panieństwo zachować« (1): *ModrzBaz* 54v cf *Wyrażenie*.

Wyrażenie: »serdeczne panieństwo« (1): á kto mnima/ áby [dziewki] mogły serdeczne pánieństwo záchowác [mentis virginitatem servare posse]/ chocia ielzcze ciáło w czyłtošci záchowály? *ModrzBaz* 54v.

a. *Ciało Panny Marii dziewicze, niepokalane* [czyje: *pron poss* (4), *G sb i pron* (2)] (6) : w tobye myla panno myalo łyá bołtwo zgromadzycz y zamknáč wpanyenštwe thwym *PatKaz II* 27v, 26v, 28, 72v; Pátrzyłz ná człowieczeństwo/ łynaczká łwoięgo: Ktoré ón wzięł zczyłtęy krwié pánieńtwa twoięgo. *SiebRozmyśl* K4v.

Wyrażenie: »panieństwo Maryje« (1): Syn łie boży narodzil z dziewice przeczyłtę/ iako rozá ij lilia s panieńtwa Marie *OpecŻyw* 17.

b. *Dotyczy mężczyzn* (11) : Piotr czełto bierze zá towarzyszá Ianá, iz pánienstwo ieft miłe košciółowi. *WujNT* 426 marg, 299 marg, Aaaaaa3v; *KlonKr wstęp* A3v.

panieństwo czyje [w tym: *pron poss* (2), *G pron* (1)] (3): [Tatarzy] telko dwa troki włóšow na łkroniach zobudwu łthron zołthawiaią na znamię łwego panienstwa albo iz ielzcze žon nie mieli. *MiechGlab* 25; *SeklWyzn* f3; IAN EWANGELISTA [...] od Chriłtułá [...] ofobliwie vmiłowány. [...] Dla pánieńtwa ie⁸⁰. *WujNT* Zzzzz.

Zwroty: »panieństwo stracić« (1): (nagł) O SS. Młodźiankach męczennikách. (-) ONiç to łą ktorzy ciáł łwych niezmažáli: ábowiem pánieńtwa nie łtráçili *LatHar* 444.

»panieństwo zachować« (1): ále y Iofeph przez nię [Pannę Marię]/ y dla niey/ pánieńtwa záchowál: áby fię Pan náłz národził z małżeńtwa pánieńkiego. *WujNT* 227.

»w panieństwie zostać« (1): Ian który był namłodłzy z Apołtołow/ w pánieńtwie zołtał *WujNT* 299.

[*Wyrażenie*: »w panieństwie żywiący«: Kazał tedy Pan Bog Ianowi/ [...] ółtro na Pułzczy w Pánieńtwie żywięcemu/ thákiemu Ianowi (mowie) łam Pan Bog rołkazał kázác *HerbOdpow* Z8.]

Szereg: »panieństwo i czystość« (1): A co tež ieft niezlicžona moc onych S. Biłkupow/ Opátow/ Zakonnikow/ Pułtelnikow/ ktorzy fię w tym pánieńtwie y w czyłtošci zákocháli áž do šmierci. *WerKaz* 294.

2. Bezżeństwo; caelibatus Calep; virginitas Vulg (6) :

a. *Dotyczy młodej kobiety: okres, kiedy nie jest zamężną* (4) : Pánieńtwa nie wżytko twé/ [...] Lecz máią y rodzice poczešci do niego. *KochEpitCat* 111; Iey [pannie Lizydzie] çełtliwym do wżęgo

nie sprawiał. Zwłaszcza bacząc iey skuteczną, godność/ [...] A co więtsza iey czyfność w Pánieńftwie *PaxLiz* E4v.

panieństwo czyje (2): [Anna prorokini] myełzkála z mężem swym rokow siedm od pánieńftwá swego *RejPos* 28v [przekład tego samego tekstu] *WujNT Luc* 2/36.

b. *Może dotyczyć obu płci* (2) : Caelibatus – Ziwot bez zony, panieństwo, wdowstwo. *Calep* 147b.

Szereg: »panieństwo i bezzeństwo« (1): iż pánieństwo/ y bezzeństwo/ nie dla tego tylko nád małzeństwo bywa przekładáne/ iż iest ftan dáleko spokoynieyfy: ále iż też iest do służby Bożey spofobnieyfy. *WujNT* 596.

Synonimy: **1.** całość, czystość, czystota, dziewictwo, niewinność; **2.** bezmałzeństwo, bezzeństwo, celibat, nieożeństwo, niestadło.

LWil, (ZZa)